

Wyrok z dnia 20 marca 2008 r.

II PK 211/07

Żądanie ustalenia istnienia stosunku pracy na podstawie art. 189 k.p.c. nie jest alternatywnym roszczeniem przysługującym z mocy art. 67 k.p. w razie naruszenia przez pracodawcę przepisów o wygaśnięciu umowy o pracę (art. 477¹ k.p.c.).

Przewodniczący SSN Roman Kuczyński (przewodniczący), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Jerzy Kwaśniewski (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 20 marca 2008 r. sprawy z powództwa Aldony K. przeciwko Gimnazjum [...] w P. o ustalenie istnienia stosunku pracy i przywrócenie do pracy, na skutek skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 23 marca 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Powódka Aldona K. w pozwie domagała się od pozwanego Gimnazjum [...] w P. przywrócenia do pracy na stanowisku nauczycielki, a w razie braku podstaw do uwzględnienia tego żądania, ustalenia istnienia stosunku pracy między nią a pozwanym. Na rozprawie w dniu 28 grudnia 2006 r. cofnęła pozew w przedmiocie przywrócenia do pracy, podtrzymując swoje roszczenie w zakresie ustalenia istnienia stosunku pracy pomiędzy nią a pozwanym pracodawcą. Strona pozwana wyraziła zgodę na cofnięcie powództwa w części, poza tym wносиła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 23 marca 2007 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy w Poznaniu na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 28 grudnia 2006 r., oddalającego powództwo w zakresie roszczenia o ustalenie istnienia stosunku pracy (w przedmiocie roszczenia o przywrócenie do pracy postępowanie zostało umorzone w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji).

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne oraz podstawę prawną za-
skarżonego apelacją wyroku. Przedstawiają się one następująco. Powódka od dnia
31 sierpnia 1989 r. była zatrudniona w Szkole Podstawowej [...] w P. na stanowisku
nauczyciela geografii na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony w pełnym
wymiarze czasu pracy. Powódka posiada wykształcenie wyższe z tytułem zawodo-
wym magistra geografii w specjalizacji nauczycielskiej. W dniu 1 września 1992 r.
powódka została mianowana na stanowisko nauczyciela geografii w Szkole Podsta-
wowej [...]. We wrześniu 1999 r. w budynku, w którym mieściła się Szkoła Podsta-
wowa [...], rozpoczęło działalność Gimnazjum [...]. Pismem z dnia 4 maja 1999 r. dy-
rektor Szkoły Podstawowej, powołując się na zmiany organizacyjne pracy szkoły
oraz art. 18 ust. 1 Karty Nauczyciela, zwrócił się do powódki z propozycją, aby w celu
realizacji pełnego etatu, prowadziła zajęcia z geografii w wymiarze 7/18 etatu oraz z
języka angielskiego w wymiarze 8/18 etatu w Szkole Podstawowej [...] oraz zajęcia z
języka angielskiego w wymiarze 3/18 etatu w nowo powstałym Gimnazjum [...]. W
dniu 11 maja 1999 r. powódka wyraziła zgodę na wskazane wyżej warunki pracy.
Aktem nadania stopnia awansu zawodowego nauczyciela z dnia 6 kwietnia 2000 [...] Prezydent Miasta P. powołując się na art. 9b ust. 4 Karty Nauczyciela w związku z
art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. o zmianie ustawy Karta Nauczyciela oraz
o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 19, poz. 239 ze zm.), nadał powódce
stopień nauczyciela mianowanego, wskazując, że ukończyła ona studia wyższe na
kierunku geografia z wykształceniem pedagogicznym i może być zatrudniona w
szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach zawodowych i liceach. Wskazane
pismo zawierało informację, że z uwagi na fakt, że powódka w dniu 6 kwietnia 2000
r. oprócz geografii nauczała także języka angielskiego, do którego nie miała
wymaganych kwalifikacji, powinna je uzyskać do dnia 31 sierpnia 2006 r., przy czym
w razie niespełnienia tego warunku stosunek pracy ulegnie rozwiązaniu. Pismem z
dnia 5 maja 2000 r. Dyrektor Gimnazjum [...] zaproponował powódce przeniesienie z
dniem 1 września 2000 r. do pozwanego Gimnazjum na stanowisko nauczyciela ję-
zyka angielskiego w pełnym wymiarze czasu pracy, a powódka w dniu 11 maja 2000
r. wyraziła na to zgodę. Świadcstwo pracy z dnia 31 sierpnia 2000 r. stwierdzało, że
stosunek pracy ze Szkołą Podstawową [...] ustał w wyniku zmian organizacyjnych w
roku szkolnym 2000/2001 na podstawie art. 18 ust. 1 Karty Nauczyciela przez prze-
niesienie powódki z dniem 1 września 2000 r. do pozwanego Gimnazjum w pełnym
wymiarze czasu pracy. Powódka przed dniem 31 sierpnia 2006 r. nie uzyskała wyż-

szego wykształcenia w zakresie anglistyki, nie zdała egzaminu państwowego z języka angielskiego, jak również nie uzyskała odpowiedniego certyfikatu potwierdzającego znajomość języka obcego. W związku z tym pismem z dnia 31 sierpnia 2006 r. dyrektor Gimnazjum [...] stwierdził, że brak uzupełnienia kwalifikacji w zakresie nauczania języka obcego „skutkuje na mocy art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. wygaśnięciem łączącej strony umowy o pracę z dniem 31 sierpnia 2006 r.”.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że ochrony przed stwierdzonym przez pracodawcę wygaśnięciem umowy o pracę powódka nie może poszukiwać w drodze powództwa o ustalenie istnienia stosunku pracy. Na podstawie art. 67 k.p. w związku z art. 56 § 1 k.p. z tytułu naruszenia przez pracodawcę przepisów o wygaśnięciu umowy o pracę przysługuje żądanie przywrócenia do pracy bądź odszkodowania. Dopuszczalność powództw o ustalenie prawa lub stosunku prawnego (art. 189 k.p.c.) uzależniona jest od istnienia interesu prawnego powoda. Brak jest zaś interesu prawnego w sytuacjach, w których występuje równocześnie inna forma ochrony praw powoda. Możliwość wytoczenia powództwa o przywrócenie do pracy bądź odszkodowanie wyklucza po stronie powoda istnienie interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie naruszonego prawa lub stosunku prawnego. Sąd drugiej instancji ponadto podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że przyjmując hipotetycznie zgłoszenie roszczenia o przywrócenie do pracy lub zasądzenia od pracodawcy przewidzianego prawem odszkodowania, to takie roszczenia są niezasadne, bo wystąpiły przesłanki wygaśnięcia stosunku pracy powódki z dniem 31 sierpnia 2006 r. Zgodnie z art. 7 ust. 1 zdanie 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 19 poz. 239 ze zm.) nauczyciele zatrudnieni na podstawie mianowania w dniu wejścia w życie ustawy (6 kwietnia 2000 r.) uzyskują z tym dniem z mocy prawa stopień nauczyciela mianowanego i stają się nauczycielami zatrudnionymi na podstawie mianowania w rozumieniu Karty Nauczyciela, z tym że z nauczycielami zatrudnionymi na podstawie mianowania, którzy nie posiadają wymaganych kwalifikacji stosunek pracy wygasa z dniem 31 sierpnia 2006 r., o ile wcześniej nauczyciele ci nie uzupełnią kwalifikacji lub nie zostaną z nimi rozwiązany stosunek pracy w odrębnym trybie. Ocenę, czy art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. znajduje zastosowanie do powódki należało rozpocząć od zbadania, czy w dniu 6 kwietnia 2000 r. powódka spełniała wymagania kwalifikacyjne w oparciu o obowiązujące wówczas przepisy, tj. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 października 1991 r. w sprawie szczegółowych kwalifi-

kacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia (Dz.U. Nr 98, poz. 433 ze zm.). Z dokonanych ustaleń faktycznych wynika, że na dzień 6 kwietnia 2000 r. oprócz zajęć z geografii w wymiarze 7/18 etatu, do których powódka miała wymagane kwalifikacje prowadziła ona także zajęcia w zakresie języka angielskiego w wymiarze 11/18 etatu w Szkole Podstawowej [...] oraz w wymiarze 3/18 etatu w nowo powstałym Gimnazjum [...]. W aktach osobowych powódki, a w szczególności w akcie nadania stopnia awansu zawodowego zawarta jest informacja, że jeżeli do dnia 31 sierpnia 2006 r. nie uzupełni kwalifikacji, umowa o pracę zostanie z nią rozwiązana w trybie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. Wobec tego, według Sądu drugiej instancji, powódka była w sposób wystarczający poinformowana o stanie faktycznym i prawnym związanym z jej zatrudnieniem, a także była świadoma, że jest zobowiązana do podjęcia działań zmierzających do uzupełnienia w określonym terminie swoich kwalifikacji do nauczania języka obcego pod rygorem wygaśnięcia łączącego ją z pozwanym stosunku pracy. Kwalifikacje te określały przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz.U. Nr 155, poz. 1288). Zgodnie z § 2 i § 3 w związku z § 7 ust. 2-3 powołanego rozporządzenia powódka, aby posiadać stosowne kwalifikacje do prowadzenia zajęć z języka angielskiego, musiałaby posiadać odpowiednie wykształcenie wyższe, zdany egzamin państwowy bądź też miałoby uzyskać odpowiedni certyfikat potwierdzający znajomość języka obcego. Powódka do dnia 31 sierpnia 2006 r. nie spełniła tych warunków, chociaż w pozwanym Gimnazjum była zatrudniona wyłącznie na stanowisku nauczyciela języka angielskiego, nie mając w tym zakresie wymaganych kwalifikacji.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że twierdzenia apelującej, że zawarła ona nową umowę o pracę z pozwanym Gimnazjum w sierpniu 2000 r. i w ten sposób norma prawna zawarta w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. nie znajduje do niej zastosowania, nie są trafne. Według Sądu drugiej instancji w świetle okoliczności sprawy oczywiste jest, że od dnia 1 września 2000 r. nastąpiła zmiana podmiotowa po stronie pracodawcy powódki na rzecz Gimnazjum [...]. Powódka nie zawarła z pozwaną szkołą nowej umowy o pracę, lecz kontynuowała dotychczasowy stosunek pracy nawiązany ze Szkołą Podstawową [...].

W skardze kasacyjnej wniesionej od powyższego wyroku Sądu Okręgowego powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznaniu Sądowi Okręgowemu w Poznaniu z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Skarga kasacyjna ma dwie podstawy. W ramach podstawy dotyczącej naruszenia przepisów prawa materialnego skarżąca zarzuciła: 1) naruszenie art. 7 ustawy o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw, przez jego błędne zastosowanie i pominięcie faktu, że powódka 6 kwietnia 2000 r. z mocy prawa nabyła stopień nauczyciela mianowanego jako nauczyciel geografii; 2) błędną wykładnię art. 67 k.p. w związku z art. 56 k.p., przez uznanie, że wskazane normy wykluczają roszczenie powódki o ustalenie istnienia stosunku pracy na podstawie art. 189 k.p.c. w związku z art. 13 k.p.c.

W ramach podstawy dotyczącej naruszenia przepisów prawa procesowego skarżąca zarzuciła naruszenie: 1) art. 386 k.p.c., przez oddalenie apelacji mimo podstawy do jej uwzględnienia; 2) art. 189 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w związku z art. 477¹ k.p.c., przez błędne uznanie, że powódce nie przysługuje roszczenie o ustalenie istnienia stosunku pracy.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że na podstawie aktu mianowania z dnia 1 września 1992 r. powódka była nauczycielem mianowanym na stanowisku nauczyciela geografii spełniając wszystkie wymogi w zakresie kwalifikacji (posiadała wyższe wykształcenie w zakresie nauczanego przedmiotu geografii). Wobec tego zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. powódka jako nauczyciel zatrudniony w dniu wejścia w życie powołanej wyżej ustawy (w dniu 6 kwietnia 2000 r.) na podstawie mianowania, posiadająca wymagane kwalifikacje, z tym dniem uzyskała z mocy prawa stopień nauczyciela mianowanego i stała się nauczycielem zatrudnionym na podstawie mianowania w rozumieniu ustawy Karta Nauczyciela. Powyższe oznacza, że do powódki nie może mieć zastosowania druga część normy z art. 7, która dotyczy nauczycieli nieposiadających kwalifikacji do nauczania, lecz nauczycieli zatrudnionych do nauczania przedmiotu na podstawie mianowania. Powódka uczyła języka angielskiego na podstawie umowy z pozwaną, nie spełniała w tym zakresie odpowiednich kwalifikacji ale nie była na stanowisko nauczyciela języka angielskiego mianowana. Zatem nie może mieć do powódki zastosowania wskazany przepis. Powódka bowiem z mocy prawa od dnia 6 kwietnia 2000 r. ma stopień nauczyciela mianowanego i jest nauczycielem zatrudnionym na podstawie mianowania. Według skar-

żącej interes prawny w ustaleniu istnienia jej stosunku pracy jest oczywisty. Ponadto Sąd Okręgowy w żaden sposób nie odniósł się do zarzutu naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 477¹ k.p.c. Zgodnie z powołanym przepisem sąd pracy orzeka o roszczeniach, które wynikają z faktów przytoczonych, także wtedy gdy nie były one objęte żądaniem pracownika. Przy wyborze przez pracownika roszczenia alternatywnego, które okaże się nieuzasadnione, sąd z urzędu może uwzględnić inne roszczenie alternatywne.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie w przypadku przyjęcia skargi do rozpoznania o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawy skargi kasacyjnej oparte zostały na dwóch błędnych założeniach. Po pierwsze, nie wiadomo dlaczego, bo wbrew ustalonym faktom, pełnomocniczka skarżącej twierdzi, że stosunek pracy powódki w pozwanym Gimnazjum jest zupełnie niezależny od poprzedniego zatrudnienia powódki w Szkole Podstawowej na podstawie mianowania i nie jest objęty aktem nadania jej stopnia nauczyciela mianowanego pod warunkiem uzupełnienia wymagań kwalifikacyjnych do dnia 31 sierpnia 2006 r. Takie założenie jest oczywiście sprzeczne z przedstawionymi w części sprawozdawczej ustaleniami faktycznymi zaskarżonego wyroku, które nie podlegają weryfikacji w postępowaniu kasacyjnym (por. art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Powódka zatrudniona na podstawie mianowania w Szkole Podstawowej [...] w P. uzyskała zatrudnienie w pozwanym Gimnazjum najpierw w zakresie 3/18 etatu, a następnie w pełnym wymiarze czasu pracy, na podstawie przeniesienia za jej zgodą, w trybie określonym w art. 18 ust. 1 Karty Nauczyciela. Na skutek przeniesienia do pozwanego Gimnazjum powódka nie utraciła swego statusu nauczyciela mianowanego, a z faktem wykonywania przez nią w dniu 6 kwietnia 2005 r., to jest w dniu wejścia w życie art. 7 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. o zmianie ustawy Karty Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw, zatrudnienia w zakresie nauczania języka angielskiego łączy się - z mocy wskazanego przepisu - konsekwencja wygaśnięcia stosunku pracy z dniem 31 sierpnia 2006 r. wobec nieuzupełnienia wymaganych kwalifikacji do nauczania języka angielskiego. To dlatego, że powódka uzyskała zatrudnienie w pozwanym Gimnazjum w drodze przeniesienia korzystała ona ze statusu nauczyciela mia-

nowanego, a następnie - po wejściu w życie powołanej wyżej ustawy nowelizującej Kartę Nauczyciela - uzyskała z mocy prawa stopień nauczyciela mianowanego także w pozwanym Gimnazjum, na warunkach określonych w art. 7 ust. 1 ustawy nowelizującej.

Pełnomocniczka skarżącej ignoruje prawidłowo ustalony, a nawet bezsporny stan faktyczny sprawy, że powódka była zatrudniona w pozwanym Gimnazjum mając stopień nauczyciela mianowanego i ucząc języka angielskiego pomimo braku wymaganych w tym zakresie kwalifikacji. Taka sytuacja wynikała wyłącznie z zastosowania do powódki i do jej zatrudnienia w pozwanym Gimnazjum konsekwencji powołanego wyżej art. 7 ust. 1 ustawy nowelizującej Kartę Nauczyciela. To przecież ze względu na uzyskany przez powódkę status nauczyciela mianowanego na warunkach określonych w powołanym art. 7 ust. 1 ustawy mogła ona uzyskać zatrudnienie w pozwanym Gimnazjum pomimo nieposiadania wymaganych kwalifikacji. Po drugie, pełnomocniczka skarżącej uważa, że powódka dochodzi w sprawie ustalenia stosunku pracy na podstawie art. 189 k.p.c., który - według tego stanowiska - miałby stanowić jakąś równorzędną podstawę prawną w relacji do możliwości żądania przywrócenia do pracy (albo odszkodowania) na podstawie art. 56 § 1 k.p. w związku z art. 67 k.p. Powyższe założenie, które pełnomocniczka skarżącej zajmowała już w trakcie postępowania przed Sądem drugiej instancji, jest - podobnie jak pierwsze z nich - zupełnie oderwane od ustalonych i co do zasady bezspornych okoliczności faktycznych. Podstawę dochodzonego w sprawie roszczenia stanowią bowiem wyłącznie zdarzenia dotyczące wygaśnięcia stosunku pracy powódki z powodu niewypełnienia przez nią wymaganych kwalifikacji do dnia 31 sierpnia 2006 r. Najistotniejszym elementem stanu faktycznego sprawy jest stwierdzenie przez dyrektora pozwanego Gimnazjum - pismem z 31 sierpnia 2006 r. - że wobec braku uzupełnienia przez powódkę kwalifikacji w zakresie nauczania języka obcego, z mocy art. 7 ust. 1 ustawy z 18 lutego 2000 r. stosunek pracy z powódką wygasł z dniem 31 sierpnia 2006 r. Oświadczeniu pracodawcy o wygaśnięciu stosunku pracy, ażeby nie spowodowało wyrażonego w nim skutku prawnego, powódka mogła przeciwstawić przysługujące jej roszczenia o przywrócenie do pracy albo odszkodowanie stosownie do art. 56 § 1 k.p. w związku z art. 67 k.p.

Zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wyjaśnienie wyłączności określonych w Kodeksie pracy środków ochrony przed naruszeniem przez pracodawcę przepisów o wygaśnięciu umowy o pracę nie nasuwa zastrzeżeń. W kontekście ar-

gumentów powołanych w skardze kasacyjnej warto do wyjaśnień zaskarżonego wyroku dodać uwagę, że stanowisko skarżącej pozostaje w wyraźnej sprzeczności z konstrukcją środków ochrony pracownika przed rozwiązaniem i wygaśnięciem stosunku pracy. Wystarczy w tym kontekście wskazać na znaczenie przepisów Kodeksu pracy konstruujących roszczenia (w tym powołanych wyżej przepisy stanowiące podstawę rozstrzygnięcia) jako dotyczących sporów o roszczenia ze stosunku pracy poddanych właściwości sądów (art. 262 § 1 k.p.), które mogą być dochodzone w przewidzianych terminach (por. art. 264 k.p.). Tymczasem skarżąca bezzasadnie upatruje możliwości rozstrzygnięcia sporu o bezpodstawne - jej zdaniem - stwierdzenie przez pracodawcę wygaśnięcia stosunku pracy z pominięciem przysługującego pracownikowi trybu ochrony - w tym terminu określonego dla roszczeń dotyczących wygaśnięcia umowy o pracę, tak jakby ten tryb i te terminy nie miały znaczenia prawnego.

Należy ponadto zauważyć, że wobec prawomocnego umorzenia postępowania w przedmiocie przywrócenia powódki do pracy nie ma podstaw do rozpoznania takich roszczeń jak to zdaje się sugerować skarga kasacyjna. Powołanie się w tym zakresie na art. 477¹ § 1 k.p.c. jako przepis nakładający na sąd obowiązek orzeczenia o roszczeniach, które wynikają z faktów przytoczonych przez pracownika także wówczas, gdy roszczenie nie było objęte żądaniem pracownika lub gdy było zgłoszone w rozmiarze mniejszym niż usprawiedliwiony wynikiem postępowania, jest w sposób oczywisty chybione, także z tego względu, że powołany w skardze przepis nie obowiązuje od 5 lutego 2005 r. (por. art. 1 pkt 66 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw - Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

Z powyższych przyczyn uznając bezzasadność podstaw skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy orzekł zgodnie z art. 398¹⁴ k.p.c.

=====